

Р. Б. Шишка, канд. юрид. наук, доц.

Національний університет внутрішніх справ,
кафедра цивільно-правових дисциплін,
проспект 50-річчя СРСР, 27, Харків, 61080, Україна

НАЦІОНАЛЬНІ ЗАСОБИ ОХОРОНИ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

У статті розглядаються теоретичні та практичні аспекти охорони інтелектуальної власності в Україні, аналізується зарубіжний досвід, чинні нормативні акти, виявляються елементи системи охорони інтелектуальної власності та напрямки її подальшого вдосконалення.

Ключові слова: право інтелектуальної власності, охорона, законодавство, інтереси особи, приватний механізм охорони, суб'єктивні права.

Охорона права інтелектуальної власності здійснюється на міжнародному та національному рівні. Останній має два підрівні: загальнодержавний і локальний. Вони тісно взаємодіють, побудовані на основі ідеї гармонізації приватного законодавства та законодавства у сфері інтелектуальної власності. Різні системи органів та матеріальні можливості країни суттєво і неоднаково впливають на реальне здійснення охорони права інтелектуальної власності. Скажімо, неліцензійні (піратські) диски та інші носії прав інтелектуальної власності поширюються не тільки в Україні, але і в самих США. Різниця у тому, що законодавство США та практика його застосування має відповідний досвід і більшою мірою заснована на самоорганізації і самодостатності самих володільців прав (асоціації, агентства тощо). Але наявність ідеальної моделі охорони прав та правомірних інтересів фізичних і юридичних осіб ще зовсім не є гарантією того, що таких порушень не буде. Якби хтось розробив ідеальну і бездоганно діючу систему охорони прав, то це, мабуть, було б визначним досягненням, що заслуговувало найвищого визнання та заохочення.

Відповідно до **національної системи охорони** права інтелектуальної власності обумовлено зобов'язаннями країн, що витікають із міжнародних конвенцій. У цьому вони побудовані на так званих, пропріетарних теоріях, де основна увага приділяється не охороні прав суб'єктів, а на забезпеченні правового режиму об'єктів. Звідси, на наш погляд, і більшість проблем. Але національні системи відображають і традиції, навіть менталітет, структуру суспільства, його матеріальну основу. Наприклад, як ми вважаємо, національна система охорони права інтелектуальної власності в Україні повинна бути побудована на основі **примату права, а не закону** та на забезпеченні прав та правомірних інтересів фізичної особи. Останні, більшою мірою, мають приватний характер. Тож і володільць прав повинен проявляти максимум активності в забезпеченні охорони і захисту своїх прав. Держава у цьому лише надає йому допомогу і наявну судову й виконавчу систему. Ми повинні мати на увазі, що основне спрямування охорони прав інтелектуальної власності повинне здійснюватися в інтересах автора. Інший напрям охорони — діяльність спеціально уповноважених державних органів по попередженню, виявленню, припиненню порушень права інтелектуальної власності; а також в проведенні дізнання, винесенні і реалізації покарання винних осіб.

Стосовно **намагань** України **самотужки розв'язати цю проблему**, можемо підкреслити, що, попри прийняття нового законодавства про інтелектуальну

Проводиться і ревізія чинного законодавства. Наприклад, 1 червня 2000 р. внесені зміни до низки законів України у сфері інтелектуальної власності. Але, як на наш погляд, концептуальних змін не відбулося. Хоча й закон іменується “Про охорону...”, та в ньому охороні присвячено всього — 12 статей. Навряд чи можна визнати охоронними — норми-дефініції, норми процесуального характеру, норми-декларатції. Або це косметичні зміни, або потрібний новий підхід до створення належного механізму охорони прав інтелектуальної власності. Не зовсім себе виправдовує ускладнена система патентів. У 2001 р. прийнята низка нових законів з чітко вираженою у них ідеєю забезпечення реальності охорони, прав інтелектуальної власності.

Основне концептуальне начало охорони інтелектуальної власності, як і інших суб’єктивних цивільних прав, повинно здійснюватися в інтересах їх носія і від його імені. Таким чином, цивільно-правова охорона суб’єктивних прав є основною, а охорона публічними засобами — факультативна. Факультативною, з погляду на такий підхід, є і охорона правового режиму об’єктів права інтелектуальної власності.

Нову інтеграційну основу для напрацювання механізму охорони прав інтелектуальної власності в Україні отримано із прийняттям 29 листопада 2001 р. нового Цивільного кодексу України. Між тим, новий ЦК України теж акцентує увагу не на охороні як глобальному завданні цивільного права, а на його захисті. В чому ж проблема? Чи автори ЦК недооцінюють механізм охорони суб’єктивних прав, чи ототожнюють охорону права із захистом права, чи вважають за непотрібне здійснювати позитивну охорону суб’єктивного цивільного права, а пов’язують все лише з деліктом, чи ще щось? Більш того, в книгу четверту включено норми адміністративно-правового та процесуального характеру, що суперечить глобальному спрямуванню ЦК і не вписується в його предмет та метод.

Позитивне значення ЦК України для охорони права інтелектуальної власності очевидне. На основі єдиних підходів отримана можливість комплексного застосування інститутів цивільного права для охорони в інтересах володільців. Втім, ЦК не деталізує буквально всіх правовідносин, що виникають при здійсненні майнових прав. Це дає підставу для появи інших спеціальних кодифікаційних актів та поточних законів.

Безумовно, в широкому аспекті у цивільному праві є механізм охорони суб’єктивних цивільних прав, але цілісної концепції охорони цих прав нема досі. Відповідно, вона не може бути, і не затверджена в чинному законодавстві. В рамках спеціального лише правового дослідження цю проблему всебічно вирішити вкрай складно. Між тим, за останні роки дослідження в даному напрямку проводиться доволі активно: охорона прав фізичних осіб, споживачів, підприємців тощо.

На наш погляд, **механізм охорони прав інтелектуальної власності включає:**

- розробку теоретичних засад побудови механізму охорони права інтелектуальної власності;
- визначення основного суб’єкта охорони прав інтелектуальної власності і засобів реалізації його права;
- напрацювання та відстоювання цілісності проектів нормативних актів;
- гармонізацію законодавства про інтелектуальну власність із законодавством про зовнішньоекономічну діяльність[2];
- своєчасне внесення змін та доповнень до чинного законодавства відповідно до прийнятих зобов’язань;
- створення відповідної інфраструктури забезпечення дієвості законодавства про інтелектуальну власність;
- виховну роботу, пропаганду положень законодавства про охорону інтелектуальної власності і необхідність його дотримання;

- профілактичну роботу для попередження порушень чинного законодавства про інтелектуальну власність, законних прав та інтересів її суб'єктів;
- своєчасний та кваліфікований розгляд справ про порушення прав інтелектуальної власності з винесенням рішень;
- напрацювання примірних мононом для забезпечення охорони прав інтелектуальної власності на локальному рівні.

Отже, охорона прав інтелектуальної власності на рівні національного законодавства повинна вестись у напрямку забезпечення та захисту прав суб'єктів комплексно і у зв'язку з його матеріальними та процесуальними нормами.

Література

1. Паладій М. На захисті інтелектуальної власності // Урядовий кур'єр. — 2000. — № 167. — 14 вересня.
2. Хахулин В., Филимонов С. Субъекты и объекты передачи прав интеллектуальной собственности: предупреждение правонарушений // Юридический вестник. 2'2000. — С.82-85.

Р. Б. Шишка

Национальный университет внутренних дел,
кафедра гражданско-правовых дисциплин,
проспект 50-летия СССР, 27, Харьков, 61080, Украина

НАЦИОНАЛЬНЫЕ СРЕДСТВА ОХРАНЫ ПРАВ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ

РЕЗЮМЕ

На основе сопоставления опыта регулирования правоотношений в сфере интеллектуальной собственности проанализировано национальное законодательство, выявлены его недостатки и смоделированы возможные направления усиления охраны субъективных прав субъектов права интеллектуальной собственности. По мнению автора, национальное законодательство, хотя и учитывает международные конвенции в сфере интеллектуальной собственности и опыт регулирования данных отношений, однако не обеспечено надлежащим механизмом влияния, вследствие чего свою охранительную функцию обеспечивает плохо.

Ключевые слова: право интеллектуальной собственности, охрана, законодательство, интересы лица, частный механизм охраны, субъективные права.